

Отже, формування майбутніх педагогів на засадах компетентності є теоретичною базою для створення такого освітнього середовища, яке служило б засобом для розкриття і розвитку всіх потенційних можливостей особистості студента, активізації його самопізнання та самовдосконалення, сприяло розвитку вмінь приймати рішення в нестандартних ситуаціях. Це забезпечить мобільність майбутніх педагогів-фахівців в умовах входження України до Європейського союзу, зближення освітніх систем європейських країн і України відповідно до вимог Болонського процесу. Зазначене потребує подальшого вивчення та обґрунтування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стратегія формування освіти в Україні. Рекомендації з освітньої політики. – К., 2003.
2. Цінності освіти і виховання. Наук.-метод. зб. / За заг. ред. О.В. Сухомлинської. – К., 1997.
3. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. – К., 2000.
4. Хуторський А. Ключові компетенції як компонент особистісно орієнтованої парадигми освіти // Нар. образование. – 2003. – № 2. – С. 59-63.
5. Словник іншомовних слів / Уклад.: С.М.Морозов, Л.М.Шкарапута. – К., 2000.
6. Глосарій термінів ринку праці, розробки стандартів освітніх програм та учбових планів. Європейський фонд освіти. ЄФО, 1997.
7. Равен Джон. Компетентність у сучасному суспільстві. Виявлення, розвиток та реалізація – М., 2002.
8. Гордін Л.Ю. Виховання та соціалізація // Рад. педагогіка – 1991. – № 2. – С. 35-37.
9. Маркова А.К. Психологія професіоналізму. – М., 1993.
10. Делор Ж. Освіта: заховані скарби. UNESCO, 1996.
11. Савченко С.В. Соціальна компетентність як інтегрований критерій соціалізації особистості студента // Вісник Луганського держ. пед. університету. – 2004. – № 10. – С. 208-214.
12. Хуторський А. Технологія проектування ключових та предметних компетенцій // Інтернет-часопис "Ейдос". – 2005. – 12 грудня. <http://www.edos.ru/journal/2005/12.12.htm>.
13. Кузьміна Н.В. Професіоналізм особистості викладача та майстра виробничого навчання – М., 1990.

УДК 370

О.О. Лаврентьєва

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

У статті розглянуто теоретичні підходи до побудови моделі професійної компетентності класного керівника сучасної школи. Аналізується робота педагогічного університету у цьому напрямку, подано конкретні шляхи її здійснення у рамках вивчення педагогічних дисциплін.

In article theoretical approaches to construction of model of professional competence of the class teacher of modern school are considered. Work of pedagogical university in this direction is analyzed, concrete ways of its realization are given within the framework of studying pedagogical disciplines.

Організацією виховної роботи у школі, розробкою технології й механізмів цілеспрямованого впливу на учнів, учнівський колектив у діяльності класного керівника активно займаються науковці й педагоги-практики: Л.В. Байбородова, С.Г. Карпенчук, Л.П. Кацинська, С.В.Кульневич, М.Г.Красовицький М.І. Рожков, В.П. Сазонов, Л.П. Уманський та ін.

Наробки цих учених, а також поява нових навчальних і методичних посібників, періодичних видань, рекомендацій значно полегшують змістову частину роботи класного керівника. Проте аналіз опитування вчителів, які проходять передатестаційну перепідготовку, свідчить про наявність у них певних труднощів: у плануванні виховної роботи з класом, в організації життя й діяльності учнів класу, у роботі з активом класу, у відборі доцільних методів й форм позаурочної виховної роботи, у роботі з батьками тощо. Причому 60% педагогів відмічають, що не готові до впровадження нових форм виховної роботи з учнівським колективом, 45% не володіють методикою діагностики учнів та їх колективів, 50% до планування виховної роботи часто ставляться формально, а самотужки створювати інноваційні форми чи авторські сценарії уміють лише 30% опитаних нами вчителів.

Зрозуміло, що причини такого становища варто шукати не тільки у об'єктивних реаліях нашого часу – невисокій престижності роботи класного керівника, у низькій заробітній платні вчителя, якої об'єктивно не вистачає на задоволення його культурних та інтелектуальних потреб, у занадто високій завантаженості вчителя, виконання ним ідеологічних функцій опікування не лише дітьми, але й їхніми батьками, що не дає достатнього часу для відповідної самоосвіти; у рутинності самої вчительської праці. Витоки низького професійного рівня класного керівника ми вбачаємо у недосконалості системи підготовки майбутнього педагога у цьому напрямку.

Метою статті є розгляд основних тенденцій щодо пошуків змісту професійної компетентності класного керівника й відображення її у системі підготовки майбутнього фахівця в практиці роботи педвузу.

Вважаємо за потрібне відмітити, що останнім часом приділяється значна увага створенню й розробці компонентів моделі професійної готовності вчителя. Зокрема у роботах Б.С. Гершунського, І.А. Зязюна, Н.В. Кузьміної, Л.В. Кондрашової, Л.М. Мітіної, В.О. Сластьоніна, А.І. Щербакова й ін., з'ясовано, що професійна готовність визначає психологічну, психофізіологічну, фізичну готовність (тобто професійну придатність) фахівця та науково-теоретичну і практичну підготовку педагога до виконання його функцій як вчителя-предметника, так і класного керівника. Активний науковий пошук останніх років дозволив з'ясувати базові компоненти компетентності сучасного вчителя.

Професійна компетентність визначається як якісна характеристика ступеня оволодіння особистістю своєю професійною діяльністю й передбачає:

- усвідомлення своїх спонукань до даної діяльності – потреб і інтересів; прагнень і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності, уявлень про свої соціальні ролі;
- оцінку своїх особистісних властивостей і якостей як майбутнього фахівця – професійних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей;
- регулювання на цій основі свого професійного становлення.

Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього вчителю потрібно знати педагогічну теорію, розумітися в основних тенденціях розвитку освіти, уміти застосовувати свої знання в практичній діяльності з науково-обґрунтованого управління розвитком особистості учнів.

Існує чимало підходів до розуміння сутності педагогічної компетентності. Однак всі вони виходять з аналізу основних функцій, які здійснює вчитель. Розглянемо їх специфіку.

Виховна діяльність класного керівника досягає мети і дає найбільші результати за умови, якщо вона проводиться в системі, за визначеними Положенням про класного керівника навчального закладу (2004 р.), напрямками. Реалізація цих напрямків виховної роботи відбувається під час здійснення організації і виховання класного колективу; вивчення учнів; укріплення дисципліни і виховання культури поведінки учнів та учнівського колективу; роботи з батьками учнів; узгодження та координації виховних вимог між всіма педагогічними працівниками школи, батьками, громадськістю.

Педагогічна наука узагальнює ці напрямки роботи класного керівника у переліку його діагностичної, організовуючої, виховної, координаційної та стимулюючої функцій. З огляду

на це можна отримати модель компетентності сучасного вчителя, яка має складатися, принаймні, з таких основних компонентів: інтелектуального (наукові психолого-педагогічні й спеціально предметні знання вчителя), психологічного (особистісні якості), управлінського (базові вміння), мотиваційного, комунікативного, проєктивного, дидактичного (педагогічна техніка), методичного (виховна техніка).

Побудова моделі, усвідомлення змісту її компонентів дає можливість створити навчальне середовище, яке б забезпечувало всі напрямки підготовки майбутнього вчителя на необхідному рівні.

Сьогодні час змін не тільки у змісті роботи класного керівника, змінився й сам його статус. Раніше на цю посаду призначався “найбільш досвідчений вчитель”, а сьогодні – це “педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу, окремими учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів (вихованців), їх соціального захисту”, тобто само собою розуміється, що випускник педвузу однозначно має бути підготовленим до цієї роботи. Натомість не завжди наші очікування справджуються.

У Криворізькому державному педагогічному університеті існує великий досвід щодо підготовки студентів до виконання функцій класного керівника. Система такої підготовки включає цілеспрямовану, організовану педагогічну практику, яка починається з другого курсу навчання й поступово ускладнюється – від пасивного психолого-педагогічного спостереження й аналізу до роботи педагогічним організатором у оздоровчому таборі, потім до помічника, й нарешті до виконуючого обов’язки класного керівника.

Змістове наповнення фахової підготовки забезпечується навчальними предметами: курсом педагогіки й історії педагогіки, методики виховної роботи, спецкурсом “Методика підготовки майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями”.

Курс “Методика виховної роботи” є логічним продовженням курсу “Педагогіка”, його метою є надання теоретичних основ та навичок управління процесом виховання учнів; усвідомлення студентами та практичного використання ними законів, закономірностей, принципів, технологій, інноваційних методів та прийомів у здійсненні педагогічного керівництва вихованням учнів сучасної школи.

Під час вивчення курсу “Методика виховної роботи” студенти мають:

- закріпити та розширити знання з теорії навчання та виховання;
- навчитися визначати рівень вихованості учнів та розвитку учнівського колективу з використанням комплексу психолого-педагогічних методів; аргументовано висувати конкретні виховні завдання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів і дитячого колективу; планувати систему позакласної виховної роботи; доцільно обирати та використовувати різноманітні форми, методи, засоби організації та згуртування учнівського колективу; володіти вміннями залучати учнів до творчої колективної діяльності; допомагати роботі дитячих та юнацьких громадських організацій; спрямовувати діяльність учителів, батьків, вихователів груп подовженого дня, громадськості у вихованні дітей; встановлювати доцільний стиль відносин з дітьми, батьками та вчителями.

Сьогодні курс “Методика виховної роботи” оновлено згідно нових підходів у контексті Болонського процесу. Для усвідомлення теоретичних і прикладних аспектів роботи класного керівника курс розбито на два модулі: “Теоретичні основи виховного процесу в школі” та “Технології організації виховного процесу”. Підготовка до здійснення виховної роботи в рамках курсу передбачає 20 годин лекційних занять, 36 лабораторних, виділяється час на самостійну роботу студентів.

Змістове наповнення курсу відбувається з огляду на сучасні напрямки виховання підрастаючого покоління: морального виховання, розумового, естетичного, фізичного, громадянського, екологічного, трудового, економічного і т.п. Враховується також й фахова специфіка факультетів педуніверситету у виборі тем занять.

Становлення професійної компетентності класного керівника передбачає впровадження імітаційно-рольового підходу під час вивчення педагогічних дисциплін. Тому кожне лабораторне заняття представляється сукупністю взаємопов'язаних інформаційного, практичного, рефлексивного блоків, блоку вільного обміну інформації та самоосвіти, що має забезпечити формування в студентів стійких умінь та навичок педагогічної діяльності. Під час лабораторних занять з курсу “Методика виховної роботи” студенти здійснюють моделювання педагогічних ситуацій, організовують ділові ігри, обговорюють різні варіанти проведення виховних заходів, різні форми роботи з учнями й колективом, вчать вести документацію.

В умовах оновлення підходів до організації виховання підростаючого покоління великого значення набуває формування готовності майбутніх фахівців до інноваційної діяльності: створення й пошуку нових форм організації виховання, нового змісту, застосування принципово нових засобів й прийомів роботи з учнями, класним колективом, батьками. Це позначилося на новітніх формах проведення занять в рамках курсу “Методика виховної роботи”. Майбутні класні керівники, разом зі студентською групою моделюють нетрадиційні форми проведення виховних заходів: екскурсії в природу, етичні бесіди під час відвідування виставок, презентації професії, колективні творчі справи, диспути, ток-шоу, конкурсні програми, інтерактивні вправи, психологічні практикуми, тренінги і багато чого іншого.

Відзнакою нових тенденцій у підготовці майбутніх фахівців є проведення заліку у вигляді захисту виховних проектів. Тема проекту може бути обрана студентом відповідно до змісту курсу як з переліку запропонованих викладачами кафедри, так і на власний розсуд студента чи викладача. Різноманітні й форми представлення проекту: усний журнал, комп'ютерна газета, презентація, альманах, розробка авторського сценарію виховного заходу тощо.

Виходячи з моделі професійної готовності класного керівника, були розроблені підходи до модульного контролю студентів під час вивчення курсу. З огляду на різні види діяльності, застосовуваних на заняттях, контроль рівня опанування курсу ґрунтується на таких показниках:

- відвідування й активність студентів на лекційних та лабораторних заняттях;
- результати виконання ними поточних перевірочних робіт (повнота, стислість, логічність викладу теоретичних основ питання; оригінальність, етапність, цілісність методичної розробки виховного заходу на запропоновану викладачем тему);
- виконання самостійної роботи – реферату “Методика проведення рухливих ігор” (логічність, повнота, оригінальність, практична спрямованість);
- ведення тематичної папки, в якій накопичується практичний матеріал з досвіду роботи організатора дитячого колективу (повнота, оригінальність, наявність логічної переробки матеріалу);
- ступінь участі у ділових іграх з проведення виховних заходів під час лабораторно-практичних занять (оригінальність, самостійність, комплексність, емоційність, відповідність меті та змісту виховання).

Підводячи підсумок розгляду проблеми пошуку шляхів становлення майбутнього класного керівника у практиці роботи педвузу, відмітимо, що значної доробки потребує процес управління самоосвітою майбутнього фахівця, забезпечення діагностики наявного стану сформованості його професійної компетентності, оновлення застосовуваних форм й методів, які б відповідали потребам студента й сучасної школи. Вирішення цих питань потребує уточнення моделі професійної готовності вчителя до роботи керівником учнівського колективу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильченко Л.В., Гришина І.В. Професійна компетентність керівника школи. – Х.: Основа, 2006. – 208 с.

2. Книга класного керівника: Довідково-методичне видання / Упоряд. С.В. Кириленко, Н.І. Косарева. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 560 с.
3. Красовицький М.Г. Методика виховної роботи. – К.: Освіта, 1992. – 215 с.

УДК 378. 147. 34

О.В. Лисевич

УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розглядається проблема організації умов формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів. Автор статті стверджує, що побудова діалогічних учбових ситуацій сприяє ефективному формуванню культури педагогічного спілкування.

The present article reveals the problem of organization of forming conditions of the culture of pedagogical intercourse of the future teacher. The author of the article claims that building of dialogue training situation makes for the effective forming of the culture of pedagogical intercourse.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Культура спілкування як педагогічна проблема у вищих навчальних закладах часто не розглядається системно і не вбудована в учбовий процес. Наслідком такого ставлення до проблеми формування культури спілкування у студентів є недостатній загальнокультурний рівень випускників. Таким чином, є необхідність вирішення проблеми формування культури спілкування у діалозі, спираючись на якісно інші підходи до побудови навчальних ситуацій.

Тому проблема побудови навчального процесу на принципах діалогічного спілкування, співпраці і співтворчості є особливо актуальною. Відповідно є актуальною й проблема підготовки майбутніх педагогів до організації діалогічного навчання.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Цією проблемою займалися О.Абдулліна, А.Алексюк, А.Бойко, О.Дубасенюк, Л.Кондрашова, Н.Кузьміна, О.Мороз, В.Сластьонін, Г.Троцько, та інші. Вчені М.Бахтін, Ф.Бацевич, Л.Виготський, Є.Головаха, М.Каган, Л.Кравець, Л.Мацько дають обґрунтування діалогу як основної форми спілкування.

Аналіз психолого-педагогічної літератури (К.Альбуханова-Славська, Г.Балл, Л.Кондрашова, Т.Мухіна) дозволяє говорити про проблему формування культури спілкування у контексті діалогічного навчання.

Мета нашої статті полягає у необхідності вирішення проблеми формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. Адже побудова демократичного, гуманного суспільства вимагає високого рівня культури його учасників. Якої б сфери діяльності ми б не торкались, зрозуміло, що успіх та результативність її залежить від культури спілкування, яка ґрунтується на здатності будувати діалог як форму більш продуктивного спілкування відповідно сучасним особистісно-розвивальним моделям навчального співробітництва, в яких учасники є активними суб'єктами діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спілкування – це досить широке поняття, яке визначається як усвідомлений чи неусвідомлений вербальний зв'язок, передача та прийом інформації, що спостерігається завжди і всюди [3: 322]. Оскільки зв'язок вербальний, то доцільно розглянути мовленнєве спілкування як компонент культури спілкування. Лінгвістичний енциклопедичний словник визначає культуру мовлення як “володіння нормами усної і письмової літературної мови (вимова, наголос, вживання слів, граматики, стилістика), а також уміння використовувати виразні засоби мови у різноманітних умовах спілкування відповідно мети і змісту мовлення” [7: 247]. О.Я.Гойхман, автор